

© Мельник П.О., Макар Б.Г.

УДК 611.001.32

ЕТИМОЛОГІЯ АНАТОМІЧНОГО ТЕРМІНУ "ПУПОК"

П.О.Мельник, Б.Г.Макар

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

Анатомічні терміни систематизовані і згруповані в Міжнародній анатомічній номенклатурі (2001) з перекладом українською мовою (український стандарт). На відміну від попередніх: Базельської (BNA), Йенської (INA), Паризької (PNA), в новій, універсальній, більш спрощеній Міжнародній номенклатурі (Сан-Пауло, 1997) уніфіковано "в більшості країн світу позначення частин тіла", де повністю вилучені епоніми, істотно скорочена кількість синонімів. Анатомічні терміни осучасненої номенклатури краще засвоюються, легше запам'ятовуються, але не завжди вони можуть замінити уже існуючі клінічні терміни, генез і морфологія яких пов'язана зі старими анатомічними назвами-синонімами, які в новій номенклатурі не наводяться.

Наприклад, анатомічний термін "пупок" у новій анатомічній номенклатурі наводиться латинською мовою *umbilicus* (A. 01.2.04.005), від *umbo*, р.в. *umbonis*, мн. *umbones* – виступ, який (що) видається, який (що) виступає, випнутий, висунутий, висунений, округлий виступ, виступ, випнутий центр круглої поверхні, випуклість посередині живота, кнопка, "гуля". *Umbilicus* – так назвали рубець на місці відокремлення пупкового канатика плода та ділянку живота навколо пупка (*Regio umbilicalis* – теж A.01.2.04.005).

Синонімом терміну *umbilicus* є грецьке слово *omphalos* (омфалос), від якого власне походить назва "пупок". На жаль, латинізована грецька назва не згадується в новій анатомічній номенклатурі. З існуючих клінічних термінів і назв хвороб, які мають своє походження, споріднене до *omphalos*, ми знайшли понад 20 клінічних термінів (напр., омфалоцеле, омфалома, омфалотомія та ін.), а які б мали походження від *umbilicus* – жодного. Отже, анатомічний термін *omphalos* не може "піти в небуття", зникнути

назавжди. Вважаємо, що цей, грецький термін повинен бути внесений в анатомічну номенклатуру як основний, правда, в латинській транскрипції.

За давньогрецькою міфологією, покликані сповнювати митців натхненням – музи (їх було 9) і Аполлон, олімпійський бог, батько Асклепія, поводити муз, жили на горах Парнас та Гелікон. Біля підніжжя Парнасу, в старовинному місті Дельфи, в центрі якого був храм Аполлона, перед входом в який стояла статуя Аполлона, а в храмі – Дельфійський оракул, куди входить мала право лише піфія – віщунка і жриця Аполлона, провісниця майбутнього. Перед віщуванням вона постила, робила ритуальну купіль у водах Кастельського джерела, випивала один ковток джерельної води, жувала листок священного лавра і, одягнувшись у дівоче вбрання, сідала на золотий триніжок, який розміщувався над розщелиною скелі, з якої здіймалася отруйна пара. Надихавшись нею, напівзапаморочена піфія виговувала окремі нерозбірливі беззмістовні слова, які потім доволно неоднозначно тлумачилися іншими жрецькими.

У Дельфах були також статуя Аполлона, саркофаг Діоніса та напівкруглий камінь – омфал, що вважається пупком землі (звідси назва "пуп землі"), адже за міфами, саме в Дельфах почалося життя. Варіант: Зевс випустив двох орлів (круків) на протилежних кінцях світу і вони зустрілися в Дельфах.

Цікаво, що біля ніг Асклепія (Ескулапа) інколи зображували шпичастий стержень, подібний до шишки. Це – так званий, дельфійський омфалос (пуп), що означав "центр землі". Асклепій зображався, стоячки на "центрі землі", на долю якого випало пророцтво (подібно, як проповідувала піфія), де ніби-то виникло життя із

смерті. Асклепій зілював, повертав до життя хворих. Можливо, що зображення омфалоса як атрибута Асклепія було пов'язано з уявленням індійців, які думали, що пупок є головним місцем знаходження життя, і від пупка ніби-то беруть

початок судини і нерви людини. На античних монетах інколи трапляються зображення омфалоса, обвитого змією (охоронець життя).

Ось яка етимологія терміну omphalos (пупок), відсутнього в анатомічній номенклатурі.

Література

1. *Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда: У двох томах.* – Львів: Наутилус, 2002. – 2688 с. 2. *Грибанов Э.Д. Медицина в символах и эмблемах.* – М.: Медицина, 1990 – 208 с. 3. *Коваль А.П. Слово про слово.* – К.: Радянська школа, 1986. – 384 с.

ЕТИМОЛОГІЯ АНАТОМІЧНОГО ТЕРМІНУ "ПУПОК"

П.О.Мельник, Б.Г.Макар

Резюме. У статті обґрунтована доцільність включення терміну omphalos у Міжнародну анатомічну номенклатуру.

Ключові слова: пупок, етимологія, анатомічна номенклатура.

ETYMOLOGY OF THE ANATOMICAL TERMS "OMPHALOS"

P.O.Mel'nyk, B.G.Makar

Abstract. The article gave the etymology of the anatomical term "omphalos" according to international Nomina Anatomica.

Key words: omphalus, etymology, terminology, Nomina Anatomica.

Bukovinian State Medical University (Chernivtsi)

Надійшла в редакцію 28.02.2005 р.

Наукова конференція "Актуальні питання вікової анатомії та ембріотопографії"

**відбудеться 12-13 травня 2006 року
на базі Буковинського державного медичного університету.**

Тематика конференції:

- 1. Пріоритетні напрямки вікової морфології.**
- 2. Теоретичні та клінічні аспекти ембріотопографії.**
- 3. Сучасні методи морфологічних досліджень.**
- 4. Проблеми викладання фундаментальних дисциплін у контексті Болонського процесу.**
- 5. Сторінки історії.**

**Тези доповідей надсилати до 31 січня 2006 року.
Адреса оргкомітету: Ахтемійчук Ю.Т., Медуніверситет,
пл. Театральна, 2, м. Чернівці, 58000**

**Тел.: (0372) 555561; (050) 5163293
Факс: (0372) 553754.**